

MÜLKİYET, FİKRİ MÜLKİYET, PATENT VE AVRUPA PATENTİ

Mehmet Akif HAKAN*

Genel

Mülkiyeti, kişiye kanunların öngördüğü sınırlar içinde, sahibi olduğu maldan ve malın hukuki ve doğal ürünlerinden yararlanma ve o mal üzerinde tasarruf etme yetkisi veren egemenlik hakkı şeklinde tanımlayabiliriz. Bu tanıma göre, mülkiyet kavramının en önemli özelliği, malike mülkünü dilediği gibi kullanma hakkını vermesi ve üçüncü kişilerin mülk sahibinin izni olmadan mülkü kullanma hakkının bulunmayışıdır.

Mülkiyetin taşınabilir, taşınmaz ve fikri mülkiyet olmak üzere üç türü vardır. Bu yazının konusu , haklarının korumaya tabi olabilmesi açısından, fikri mülkiyettir.

Fikri mülkiyet haklarını; sınai, bilimsel, edebi ve sanatsal alanlardaki yaratıcılık faaliyetlerinden doğan yasal haklar olarak tanımlamak mümkündür. Fikri mülkiyet, bireysel ya da kurumsal olarak sahip olunan düşüncelerin bir ürün üzerinde somutlaşmış şeklidir. Fikri mülkiyet hakları; maddi varlığa sahip olmama, cisimleştiği eşyadan farklı ve süreyle sınırlı olma gibi özellikleriyle maddi mülkiyet haklarından ayrılır.

Fikri mülkiyet; telif hakları (çoğaltma hakkı/copyrights) ve sınai mülkiyet hakları olarak iki dala ayrılmaktadır.

Telif hakkı; insan yaratılarından olan şiir, roman, müzik, resim, fotoğraf, film gibi edebi ve güzel sanatların konusu olan eserler, bilimsel eserler, bilgisayar yazılımları gibi alt kategorilerden oluşmaktadır. Telif hakları, eserin meydana getirilmesiyle kendiliğinden doğar. Koruma, eserin kamuya sunulması ile kendiliğinden sağlanmaktadır. Bunun için bildirim ya da tescil gibi bir prosedüre ihtiyaç bulunmamaktadır. Telif haklarının sağladığı koruma sınai mülkiyet hakları gibi belli süreler ile sınırlıdır. Bu süre eser sahibinin yaşam süresi ve ayrıca ölümünden sonra 70 yılı kapsamaktadır. (5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu)

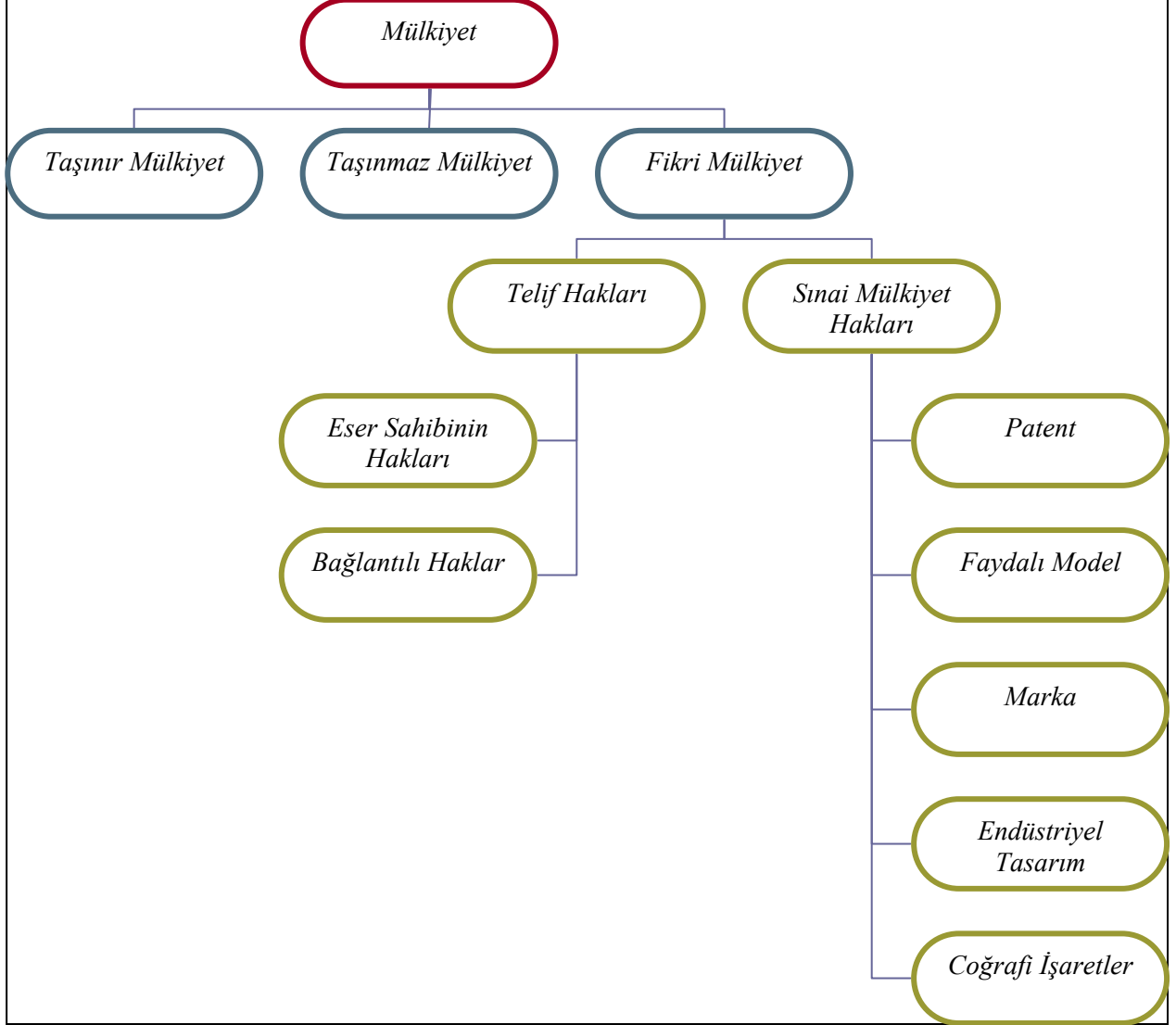
Sınai Mülkiyet Hakkı kavramı uluslararası düzeyde ilk olarak, 20 Mart 1883 tarihli Sınai Hakların Korunmasına İlişkin Paris Sözleşmesi ile ele alınmıştır. Dünya Ticaret Örgütü Sözleşmesi'nin eki olan TRIPS (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights / Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması) ile de sınai mülkiyetin tanımı genişletilmiştir. Bu iki temel düzenlemenin hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, sınai mülkiyet olarak değerlendirilen koruma kategorileri şunlardır:

- buluşların korunmasını esas alan ve teknik sorunlara yeni çözümler getiren yeni ürünler ve üretim usulleri gibi insan aklının ürünlerinin korunduğu “patent”
- yeni, sanayiye uygulanabilir, ancak buluş basamağı olarak nitelendirilmeyecek teknolojik ilerleme kaydeden küçük buluşları korumak amacıyla “faydalı model”
- sınai ürünlerin estetik yaratımları olan endüstriyel ürünlerin görsel öğelerinin korunduğu “tasarım koruması”
- üreticiden tüketiciye ürünü kimin ürettiği konusunda bilgi aktaran “marka”
- coğrafi işaret
- entegre devre topografyaları
- yeni bitki çeşitleri üzerinde ıslahçı hakları.

---

* A. İdari Memur, Çok taraflı Ekonomik İşler Genel Müdür Yardımcılığı, Dışişleri Bakanlığı

Sınai mülkiyet kategorilerinin sağladığı korumaların ortak özelliği –telif haklarından farklı olarak- buluşun, tasarımın, markanın vs. ancak tescil ettirilmesi ile söz konusu korumanın elde edilmesidir. Markalar hariç diğer koruma kategorileri belli bir süre ile kısıtlıdır. Tescile tabi haklardan: patentler 20; faydalı modeller 10; markalar 10 yılda bir yenilenmek kaydıyla süresiz; tasarımlar 5'er yıl dönemler halinde yenilenmek kaydıyla maksimum 25 yıl sürelerle korunmaktadır. Söz konusu süreler dolunca kural olarak bu haklar kamuya mal olur ve bunlardan yararlanmak serbest hale gelir.

Gerek fikri, gerek sınai mülkiyet hakları hukukumuzda ayrı kanunlarla düzenlenmiştir. Fikri mülkiyeti düzenleyen kanun 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu olup, Sınai mülkiyeti ilgilendiren kanunlar birden fazladır. 556 sayılı Markalar, 554 sayılı Tasarımlar, 551 sayılı Patent kanunları vb.

Avrupa Patentine geçmeden önce sınai hakların korunmasının iki temel ilkesine değinelim. İlki; “tescil” ilkesidir ki yukarıda bahsedildiği üzere bu hakların koruma altına alınması için ilgili kuruluşlara tescil ettirilmesini gerektirir. İkincisi ise “ülkesellik” ilkesidir. Bu ilkeye göre, bir ülkede tescil edilmiş olan sınai hakka sadece bu ülke sınırları içinde koruma sağlanır. Bu ilkenin doğal sonucu, sınai hakkını birden fazla ülkede korumak isteyen hak sahibinin, koruma talep ettiği ülkelerin her birinde ayrıca tescil başvurusunda bulunması gereğidir. Sınai

hak korumasının ülkesel düzeyde olması, sınai hakka konu ürünlerin sürekli uluslararası ticarete konu olması gerçeği karşısında hak sahiplerinin haklarının yeterince korunamamasına neden olmuştur. Zira hakkın birden fazla ülkede tescil ettirilmesi, hak sahibi açısından masraflı olmanın yanı sıra zaman açısından da dezavantajlıdır. Sınai haklar sisteminin bu olumsuz yönlerini yumuşatabilmek amacıyla 1883 tarihli Paris Sözleşmesi'nde rüçhan hakkının* tanınmasıyla başlayan süreç, günümüzde birden fazla ülkede eş kapsamlı ve eş etkili haklar tanınması noktasına kadar gelmiştir. Bu eş kapsam ve etki, uluslararası patent ve fikri mülkiyet organizasyonları aracılığıyla mümkün olmaktadır.

Avrupa Patent Ofisi (EPO, European Patent Office)

Bir patent kuruluşu olan EPO'ya geçmeden önce buluş, faydalı model ve patentin tanımlarını hatırlayalım.

Buluş, (invention) tarım alanı dahil olmak üzere sanayinin herhangi bir kolunda mevcut problemlere getirilen teknik çözümlerdir. Kısaca buluş, var olan problemlere getirilen teknik çözümler olarak da tanımlanabilir. Buluştan söz edebilmek için bir problem ve bu problemin çözümü şarttır. Buluşlar; yeni, buluş basamağını gerçekleştiren ve sanayiye uygulanabilir olmalıdır.

Faydalı model; yeni, sanayiye uygulanabilir, ancak buluş basamağı olarak nitelendirilmeyecek teknolojik ilerleme kaydeden küçük buluşları korumak amacıyla verilen belgelerdir.

Patentin (ihtira beratı) konusu buluşlardır. Patent; sahibine buluşu üzerinde ekonomik olarak yararlanma imkanı sağlayan ve söz konusu buluştan başkalarının yararlanmasını yasaklama imkanı veren muhtelif süreler için geçerliliği olan hukuki bir belgedir.

Patentler;

- yeni,

- buluş basamağını gerçekleştiren ve

- sanayiye uygulanabilir olmak

koşullarıyla teknolojinin bütün alanlarındaki ürün ve usul buluşlarına verilebilir.

Süreç, Kuruluş, Anlaşmalar

Patent tarihindeki ilk yasa 1474 yılında Venedik'te çıkarılmıştır. 1624 yılında İngiltere'de, "Statute of Monopolies" kurularak yeni bir buluşun patent hakkının sınırlı bir süre için "doğru ve ilk mucidine" verilmesi sağlanmıştır. Ulusal patent yasalarındaki artış sonucunda, 1883 yılında Paris Sözleşmesi imzalanarak sözleşmeye taraf devletlerdeki patent başvurularının adil bir şekilde değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Patent koruma sisteminin tarihi süreç içinde gelişerek uluslararası kimlik kazanmasının ikinci ayağını 1947'de Lahey'de bir grup Avrupa ülkesi tarafından kurulan "Uluslararası Patent Enstitüsü" oluşturmaktadır. Enstitü'nün kuruluş amacı patent araştırmaları için ortak bir kaynak ve arşivleme sistemi oluşturmaktır. Türkiye'nin de üye olduğu Enstitü, 1978 yılında tüm varlığı ile EPO'ya devredilmiştir.

---

* Herhangi bir sınai hakkın birden fazla ülkede korunması istenirse, ilk başvurunun herhangi bir ülkede yapıldığı tarihten itibaren; (patentler için 12 ay, markalar için 6 ay, endüstriyel tasarımlar için 6 ay süreleri içinde) aynı hak için başka bir ülkede başvuru yapma hakkı.

Avrupa’da tek bir patent sistemi kurulması amacıyla Avrupa ülkeleri tarafından gösterilen toplu siyasi kararlılığın bir sonucu olarak, yeni buluşlar konusundaki işbirliğini güçlendirmek üzere, 5 Ekim 1973 tarihinde Münih’te “Avrupa Patent Sözleşmesi” (European Patent Convention-EPC) imzalanmış, sözleşme 7 Ekim 1977 tarihinde yürürlüğe girmiş ve bu tarihte EPO kurulmuştur. Sözleşme’nin amacı, buluşların korunması konusunda Avrupa ülkeleri arasında işbirliğinin artırılması, üye ülkelerin hepsinde geçerli bir “patent verilme sistemi” kurulması ve Avrupa ülkeleri arasında ortak bir patent hukukunun oluşturulmasıdır. Öngörülen sistem uyarınca, tek bir başvuru ile Sözleşme’ye taraf ülkelerin tümünde geçerli bir patent koruması sağlanması amaçlanmaktadır. Böylece, daha kısa sürede ve daha düşük maliyetle bir patent koruması elde etmek mümkün hale gelmektedir.

EPO’nun, güncel gelişmelere ayak uydurabilmesini teminen 2000 yılı Kasım ayında üye ülkelerin katılımıyla bir konferans düzenlenmiş ve 1973 tarihli Avrupa Patent Sözleşmesinin revize edilmesi kararlaştırılmıştır. Yenilenmiş Avrupa Patent Sözleşmesi 13 Aralık 2007 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Bu değişiklikler, Patent Kanunu Anlaşması (PLT) ve WTO-TRIPS Anlaşması ile uyumlu düzenlemeleri içermektedir.

Organizasyon Yapısı

1977’de kurulan Avrupa Patent Ofisi, Avrupa Patent Sözleşmesi uyarınca kurulan Avrupa Patent Örgütü’nün yürütme organıdır. Merkezi Münih’de bulunan ve Avrupa patent sisteminin doğru ve hızlı bir şekilde işlemesinden sorumlu olan EPO, 1 Haziran 1978 tarihinde ilk patent başvurusunu kabul etmiştir. EPO, sistemin sorunsuz bir şekilde işletilmesini güvence altına almak üzere bazı yasal ve idari önlemler alınmasını teklif etme hakkına da sahiptir.

Avrupa Patent Örgütü’nün Münih’deki merkez Ofisi’nin yanı sıra, Lahey’de bir şubesi, Viyana ve Berlin’de büroları ve Brüksel’de bir irtibat bürosu bulunmaktadır.

Avrupa Patent Örgütü’nün yasama organı ise, Örgüte üye devletlerin temsilcilerinden oluşan “İdari Konsey”dir (Administrative Council). Konsey’in önemli görevleri arasında bütçenin kabul edilmesi, Başkan’ın bütçe uygulamaları konusundaki tasarruflarının ve “Ücretlere İlişkin Uygulama Yöntem ve Kuralları”nda yapılan değişiklikler konularındaki faaliyetlerinin onaylanması yer almaktadır.

EPO’nin yönetimi Başkan ve çeşitli görevleri paylaşan 5 Genel Müdürlükten oluşmaktadır. Başkan, faaliyetleri açısından İdari Konsey’e karşı sorumludur.

EPO’nde 30 farklı ülkeden yaklaşık 6300 personel görev yapmaktadır. Ofis’te İngilizce, Fransızca ve Almanca kullanılmaktadır.

Genel Bakış

Görevleri

Patent sisteminin önce ulusal, ardından uluslararası hale getirilmesini takiben kurulan Avrupa Patent Ofisi’nin (EPO) görevi, ekonomik büyüme ve rekabeti Avrupa vatandaşlarının çıkarları doğrultusunda desteklemek olarak özetlenebilir. Merkezleştirilmiş bu sistem sayesinde, EPO tarafından yeni buluşlara verilen “Avrupa Patenti”ni, tek bir başvuru formu ile üye ülkelerin biri veya tamamında kazanmak mümkündür.

İş Yüğü

Bugün dünyada yürürlükte bulunan patent sayısı dört milyonun üzerindedir. Her yıl dünya çapında, yaklaşık 700.000 yeni buluş için patent başvurusu yapılmaktadır.

Avrupa Komisyonundan sonra Avrupa'nın ikinci, dünyanın ise dördüncü büyük organizasyonu konumunda bulunan EPO, araştırma geliştirme ve patent hakları konusundaki en önemli uluslararası nitelikteki kuruluştur. EPO'nun patent müracaatlarından elde ettiği gelir 2006 yılında 1 milyar Avro'ya ulaşmıştır.

EPO'nun 2007 yılı gayri resmi verilerine göre; örgüt tarafından 149.246 patent başvurusu kabul edilmiş, bunların 54.709'una patent hakkı verilmiştir. Böylelikle EPO'nun kuruluşundan bu yana geçen sürede verilen patent hakkı sayısı 900.000'i aşmıştır.

Türkiye'den EPO'ya yapılan başvuru sayısı önceki yıllarda 60-70 civarında seyrederken, 2006 yılında 143, 2007 yılında ise 142 olarak gerçekleşmiştir. Önceki yıllarda ülkemiz kaynaklı başvurulara verilen patent hakkı 20 civarındayken bu rakam 2006 yılında 31'e, 2007 yılında 39'a ulaşmıştır.

Üyeler

EPO'nun 27 AB üyesi ülkenin yanı sıra aralarında Hırvatistan, İzlanda, Liechtenstein, Monaco, Norveç, İsviçre ve Türkiye'nin bulunduğu toplam 34 üyesi bulunmaktadır. Sözleşme'ye taraf olmayan Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ve Makedonya ile ikili anlaşmalar yapılarak Avrupa patentinin sağladığı korumanın bu ülkelerde de geçerli hale gelmesini sağlanmıştır.

Başvuru Yöntemi ve İşleyiş

Avrupa Patenti başvurusuyla ilgili tüm işlemler (şekli inceleme, araştırma, yayın, inceleme, tescil kararı ve itiraz) EPO tarafından yürütülmektedir. Avrupa Patenti başvurusu EPO'nun Münih'teki merkezinin yanı sıra, Lahey veya Berlin bürolarına da yapılabilmektedir.

Başvuru işlemleri EPO'da devam ederken herhangi bir üye ülkede geçici koruma elde edebilmek için, başvuruya ait istemlerin o üye ülkenin resmi dilindeki çevirisinin üye ülkenin ulusal ofisine verilmesi gerekmektedir. Patent koruma süresi, başvuru tarihinden itibaren incelemesiz olanlar için 7 yıl incelemeli patentlerde ise 20 yıldır.

Avrupa Patent Sözleşmesi çerçevesinde yapılacak patent başvurularında ilk aşamada 1170 Avro tutarındaki başvuru ücretinin ödenmesi gerekmektedir. Ayrıca, başvuruyu izleyen üçüncü yıldan itibaren Avrupa patent başvurusunun geçerli olduğu yıllara ait yıllık ücretlerin başvuru sahibi tarafından EPO'ya ödenmesi gerekmektedir. Bu ödeme, Avrupa patentinin verildiğinin ilan edildiği yıl için son kez yapılmaktadır. Avrupa patenti başvuruları 3 ila 5 senelik bir dönemde sonuçlandırılmaktadır. 7 ülkede geçerli bir patent hakkı başvurusu için EPO'ya ödenmesi gereken toplam ücret yaklaşık 4600 Avro civarındadır. Patent hakkının alınmasının ardından ödemelerin, Sözleşme'nin 141. maddesi uyarınca Avrupa patentinin geçerli olduğu ülkelerin ulusal ofislerine yapılması gerekmektedir.

Başvuruya patent verilmesi kararının ilanından itibaren Avrupa patentinin bir üye ülkede geçerli olabilmesi için, patent fasikülünün o üye ülkenin resmi dilindeki çevirisinin üye ülkenin belirlediği süre içinde, üye ülkenin ilgili resmi kurumuna verilmesi zorunludur.

Diğer taraftan, tescil edilen bir Avrupa patentine, tescil kararının “Avrupa Patent Bülteni”nde ilan edilmesinden itibaren dokuz aylık süre içinde itiraz edilebilmesi mümkündür.

Türkiye

Yukarıda bahsedildiği üzere, Avrupa patentlerinin tescil edilmesine ilişkin Avrupa Patent Sözleşmesi (European Patent Convention-EPC), 5 Ekim 1973'de imzalanmış ve 7 Ekim 1977'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye EPO'ya 1 Kasım 2000 tarihinde 20. üye olarak katılmıştır. Türkiye, Avrupa Patent Örgütü'nde Türk Patent Enstitüsü tarafından temsil edilmektedir.

Kaynakça:

- DPT Sınai Haklar Raporu, Feyzan Hayal Şehirali
- Fikri ve Sınai Haklar, Dr. Feyzan Hayal Şehirali
- Buluşların Patent veya Faydalı Model Belgesi ile Korunması, Ulusal ve Uluslararası Uygulamalar, Uğur G. Yalçın
- Türkiye'de Sınai Mülkiyet Korumasının Tarihsel Gelişimi, Uğur G. Yalçın
- Fikri Mülkiyet ve Sınai Mülkiyet Ayrımı, Avukat Birant Esinoğlu
- Fikri Mülkiyet Hakları, Dr. Cahit Suluk
- Fikri Mülkiyet, Hülya Çaylı
- Yalçın Danışmanlık
- Marmara Patent
- Derin Marka Patent
- Avrupa Patent
- www.epo.org
- www.turkpatent.gov.tr
- <http://www.wipo.int>
- <http://www.wto.org/>